

İSTANBUL
ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

İstanbul Konferansı

25 Nisan 2012 Çarşamba, 18.30
Pera Müzesi Oditoryumu

18. Yüzyılda İstanbul'un Değişen Çehresi

Prof. Dr. Semra Ögel

18. Yüzyılda İstanbul'un mimari sahnesindeki yaratıcı değişim, iki safhada, III. Ahmed (1703–1730) ve oğlu III. Mustafa (1757–1774) devirlerinde gelişir. İkisinin yönetimi arasında ise, Osmanlı mimarisinde bir dönüm noktası sayılabilecek yapı, III. Ahmed'in yeğeni I. Mahmud (1730–1754) tarafından başlanan ve onun kardeşi III. Osman'ın (1754–1757) tamamlattığı Nuruosmaniye Camii yer alır.

Lâle devri olarak anılan III. Ahmed zamanı, bakış açılarının genişlediği bir devirdir. Saray yaşamı köşk ve saraylarla şehre, kıyılarına, civardaki ormanlara açılır. Diğer önemli değişiklik, Lâle devrinin sembolü haline gelen süslemedir. İç mekândan dış yüzeylere yayılır ve şehrin yeni bir çehre kazanmasını belirler. Anadolu Selçuklu devrinden beri ilk defa olarak taş dekor, yeniden şehrin bir parçası olur. III. Ahmed'in annesi Emetullah Gülnuş Sultan'ın Üsküdar'daki çeşmesi, minyatür bir Anadolu taçkapısı görünümü ile, bir başlangıç oluşturur. Onu izleyen bir dizi çeşme, dekorlarındaki Batı kadar Doğu'ya da bakışlar ve geleneksel taş işçiliğinin yeni yorumları ile, yüzyılın sanatını yönlendirir. III. Ahmed'in 1728/29 tarihli, Üsküdar'da ve Topkapı Sarayı önünde yer alan iki çeşmesi, meydan çeşmesi gibi yeni bir tip oluşturur. Meydan ortasındaki zengin dekorlu büyük mermer bloklar, bir yenilik olarak şehir dokusuna yerleşir.

I. Mahmud zamanında bu meydan çeşmelerinin yapımı devam eder. 1740'tan sonraki üslup değişimi yine onlarda başlar. Pilaster, kartuş, madalyon, asimetrik düzenleme, kıvrımlı çizgiler gibi Barok ve Rokoko motifler kullanılır.

Çeşmeler, çiçek ve meyve tasvirleri ile su ile birleşen bir cennet misali yeryüzü imgesi yaratarak sanat ve yaşam üslubunu şehir mekânının bütün meydan ve köşelerine kadar götürür.

I. Mahmud 1750'den itibaren, şehirde uzun bir aradan sonra yeni bir selatin camiiinin, Nuruosmaniye'nin yapımını başlatır. Bu yapı, yerleşmiş, köklü mimari gelenekle yeni yorumlara yol açar. Kütleler ve yapı elemanları hareketlenir, yeni biçimlemeler, süslemede özellikle sütun gibi yapı unsurlarının kullanımı, beklenmedik şaşırtıcı düzenlemeler sergilenir. Nuruosmaniye'yi tamamlatan III. Osman'ı izleyen III. Mustafa, babası III. Ahmed zamanındaki yenilikleri yaşamış, bütün sultan ailesi gibi Üsküdar'daki çeşme yapım projesine katılmıştır. Önemli eserler sahibi bir bani olmasında herhalde çocukluk yaşantılarının bir payı vardır. Camilerinde, Lâleli, Ayazma, Nuruosmaniye'nin açtığı yol özgün katkılarla izlenir. İç mekânlar hareketlenir, dış yüzeylerde yeni biçimlenmeler Osmanlı mimarisine yerleşmiş görünür.

Etkinlik ücretsizdir.